

Мисли на един икономист (финансист) за една годишнина

200-годишнина от рождението на великия Карл Маркс

Велчо Стоянов*

Резюме: Статията е посветена на 200-годишнината от рождението на Карл Маркс, която бе отбелязана през 2018 г. Авторът отразява жизнения и творчески път на Карл Маркс, който след смъртта си е обявен в Лондон за мислител на хилядолетието.

Ключови думи: Карл Маркс, Фридрих Енгелс, „Капиталът“.

JEL: B14.

Карл Маркс е роден на 05.05.1818 г. в гр. Трир, Германия, като е живял и творил до 14.03.1883 г. Още преди смъртта му в Англия той именно там се обявява за „мислител на хилядолетието“, като е обявяван и за „Бог на историята“, „световен дух“, „изумителни гении“ и други подобни характеристики. Тези му квалификации са обусловени от изключителното му активно и качествено отношение в разнообразните обществено-граждански отношения, включително научните такива.

В литературните източници се изтъква, че със своя активен сътрудник и приятел, Ф. Енгелс, са публикували около 50 издания и за тях са писани 285 книги, но едва ли да не са повече от тях, през този

* Велчо Стоянов е доктор на икономическите науки, дългогодишен професор в катедра „Финанси“ на УНСС.

двестагодишен период от неговото раждане и изключително активна обществено-гражданска дейност и продължава да се пише още за него. В случая като че ли си заслужава да отбележим, че преди около 11 г. известният французин Жак Атали, който обявява, че не е марксист, но написа невероятно интересна книга за Маркс в обем от към 400 страници, която е озаглавил „Карл Маркс или световният дух“ (Атали, 2006), която активно сме ползвали, може би главно защото авторът ѝ се обявява за немарксист, а го величае като „световен дух“.

Като че ли си заслужава да отбележим, че у нас дори през 2016 г. се издаде от английския автор Пол Мейсън книгата „Посткапитализмът“ с подзаглавието „Пътеводител на нашето бъдеще“. Той се стреми да обоснове т.нар. от него „Посткапитализъм“, въз основа на идеи и аргументи и на Маркс, но главно на неговите последователи. Неговите крайни и обобщаващи изводи са като че ли два основни – „социализиране на финансовата система... и на всеки да се плаща базов доход“, дори пледира за „трета мениджърска революция“, а неговият главен и последен въпрос е: „Още колко време ще мине преди културата на западния елит се извърти към подражание на Путин и Си Дзинпин?“ (Мейсън, 2016, с. 395, 400, 410). Обаче не ни изглежда аргументирано и обосновано какво би означавал „посткапитализъм“ и дали има основание западният елит да се ориенти-

ра към него. Но да напомним, че Маркс се е стремил към постигането на развит капитализъм, който ще се трансформира в посткапитализъм, но наричан от него „социализъм-комунизъм“. Обаче да се говори и пише след „Студената война“ за социализм-комунизъм беше и все още е доста неприемливо. Освен това, тези понятия продължават да се свързват главно с Маркс-Енгелс и техните последователи, макар че те имат и древен митически произход (Лукиан, Диалози, 1971, с. 19). Древногръцкият философ Диоген пише: „Налице са две обществени икономически групи. От една страна това са тираните в света като цяло, а от другата – бедняците. Първите са прекарвали живота си в радост и наслади, но плачат за своите земни блага; вторите преживяват земните си дни в оскъдица и nevoли, но с радост се отнасят към демокрацията на подземното царство, където нямало разлика между бедни и богати.“

Освен това, бихме искали да цитираме и един от твърде авторитетните философи от преди около 30 г., англичанинът Бертран Ръсел, носител на Нобелова награда. Според него „първите социалисти“, дори „първите комунисти са Платон и Христос“. Да припомним, че Платон, главно с „Държавата“ си, а Христос може би главно с неговата идея за „Царството Божие на Земята“, която е изразена и в Библията; в нея той е казал, че при Второто Пришествие ще слезе на Земята, ще създаде Царството Божие на Земята, което лично ще ръководи поне 1000 г., като ще включи в него бедните, а евентуално и богатите, ако разпределят богатствата си между бедните. Струва ни се, че Б. Ръсел е имал определено основание да назове Платон и Христос „първите социалисти“, „дори първите комунисти“, но не и Маркс.

Струва ни се, че като че ли именно те (Платон и Христос) провокират утопизма в двете му основни форми – първичният утопизъм, свързан главно с Т. Мор (1478-1535)

и неговата книга „Утопия“, издадена през 1515 г., Т. Кампанела (1568-1639), респ. неговата книга „Градът на слънцето“, издадена през 1602 г. Налице са и други първични утописти, но като че ли си заслужава да напомним, че и Орденът на иезуитите изгражда и ръководи в Ю. Америка (Парагвай) т.нар. „Държава слънце“ за периода от 1568 до 1768 г.

Бихме желали да напомним и за известната триада утописти-социалисти, представлявани от Сен-Симон или граф Клон Анри Рувроа (1760-1825), Шарл Фурье (1772-1837), които са французи, и англичанина-фабрикант Робърт Оуен (1771-1858); и примата от тях обаче са съжителствали и с младия Маркс, чието величие надхвърля всички тях.

И така, ще продължим да опишем накратко живота на супер-великия Маркс, главно въз основа на немарксиста Ж. Атали, който го квалифицира като „световен дух“.

I

Като че ли преди да характеризираме живота и дейността на К. Маркс в качеството му на „световен дух“, според Ж. Атали, си заслужава първо да изразим неговото едва ли не божествено отношение към Маркс. Той пише: „Маркс ме плени с точна мисъл и силна диалектика, убедителни разсъждения, ясни анализи, яростна критика, духовит хумор, разбираеми понятия. По време на моите изследвания все по-често ми се искаше да узная какво мисли той за властта, за несправедливостта, за отчуждението, за стоката, за антропологията, за собствеността, за юдаизма и за историята... В която тема се впусна винаги се питам какво (и как) той мисли по въпроса. И винаги намирам прочита му за изключително интересен...“

Четейки внимателно творчеството му, ще открием, че много преди другите до каква степен той е видял, че капитализмът представляваше освобождаване от предишното отчуждаване. Ще открием също, че никога не е приемал социализма

за възможен да се изгради от системата на феодализма, но дори и от капитализма, но само в една страна, като Русия, че дори според него и неговата Европа. Той е почувствал и началото на глобализацията, възхвалявал е свободния обмен, но преходът към социализъм е възможен главно или само посредством глобален или почти всеобщ развит капитализъм на колкото може по-широка основа.

Следователно, „както и днес хората са се надявали за нов, по-справедлив живот, който би ги освободил от мизерията, отчужденията и страданията, т.е. капитализмът е действал едновластно, потискайки навсякъде цената на труда, нагаждайки организацията на труда, включително организацията на света, според вижданията и стремежите на парите и властта.

Така че Маркс бе един от бащите на социалните науки, чрез които се оформи нашето схващане за държавата и историята. Той бе и един от най-големите професионалисти в журналистиката, чрез която светът постоянно се припознава, а следователно и в някаква степен се преобразува.

Според Ж. Атали (който също е евреин), от юдаизма се наследява възгледът, че бедността е неприемлива и смисълът на живота е в подобряване съдбата на човечеството.“ (с. 6). Може би тези цитирани изводи са резултат на Библията (Старият завет), в смисъл, че еврейско-юдейският Бог е „Бог на боговете“ и „легендата за Богоизбрания народ се е повтаряла на твърде много места в Библията“ (Райнов, 1969, с. 42).

Обаче като че ли имат основание и твърденията му (на Ж. Атали), че „от християнството се наследява мечтата за свободно бъдеще, в което хората ще се обичат един друг“. Ще видим, че и Маркс първоначално не е отричал категорично религиите, може би защото всичките му близки роднини – дядо му, баща му, чичо му, както и тези от рода на жена му, са били духовници – равини.

Смята се, обаче, че от Възраждането Маркс започва да мисли за света рационално, като го овладява и увереността, че философията е била първа сред науките и тя, както и нейният основен субект Хегел, започват да го привличат. От Франция наследява убеждението, че революцията е условие за освобождаването на народите, а от Англия – страстта към демокрацията, емпиризма и политическата икономия. И накрая, от Европа наследява страстта към всеобщото и свободата.

Следователно, Маркс се превръща в политически мислител и защитник на слабите... Той е световен дух... основател на единствената нова религия, респ. марксизмът, т.е. социализмът – комунизмът – форма за евентуално най-добро бъдеще!

Впрочем, доста трудно е в рамките на една статия широко и доста подробно да се отрази изключително разнообразната и твърде обемиста и богата дейност на утвърждаващия се като все по-авторитетен и велик, все още млад Карл Маркс. Впрочем, цитираният Ж. Атали обособява неговата разнообразна, богата и авторитетна дейност в следните шест основни направления и техните периоди, а именно:

- I. Немският философ – 1818-1843 г. – т.е. от неговото раждане, през детско-ученическите и студентските му години до защитата на неговата философска докторска дисертация. Следователно, първоначално него го привлича философията и един от нейните най-активни и почти общоприети представители – Хегел; Маркс силно му се покланя и го уважава, но впоследствие се опитва да коригира някои негови тези.
- II. Европейският революционер от м. октомври 1843 до м. август 1849 г., през който период съвместно с Енгелс и техният „Комунистически манифест“ стават твърде популярни и все по-авторитетни в своята богата обществено-политическа дейност, когато започва да

настъпва невероятно активният революционен период в Европа.

- III. Английският икономист – от м. август 1849 до м. март 1856 г. През този период, след като активните европейски революционни движения утихват и загасват, той продължава да се занимава главно с научно-изследователска дейност, но без да подценява общественото политическата и журналистическата такава. Главното му научно занимание вече е „Капиталът“.
- IV. Наставникът на Интернационала – м. април 1856 до м. декември 1864 г., като основната му дейност през този период е свързана главно с организирането, ръководството и действията на Интернационала. Определен брой години осъществява активна обществена дейност, но впоследствие дейността му затихва и дори се прекратява. Успоредно с това продължава научно-изследователската дейност в сферата на „Капиталът“.
- V. Мислителят от позициите на „Капиталът“ след 1864 г., до 1870 г. Впрочем, докато той е жив, издава първият том на „Капиталът“ и активно продължава да подготвя и пише ръкописите на следващите му томовете.
- VI. Последни битки – от м. декември 1871 до 14.III.1883 г., когато Маркс умира от туберкулоза върху стола си.

Следователно, Ж. Атали с определено основание обособява и доста подробно описва и характеризира живота и дейността на Маркс през основните шест етапа от неговия живот и творчество.

II

След като Наполеон идва на власт, разпуска Свещената империя, а град Трир става столица на френския департамент Сап. В негово лице евреите, вкл. Маркс, виждат месия, защото премахва всякакви ограничения спрямо френските евреи. За разлика от него, в германските провинции евреите са

отстранени от заеманите свободни професии, което създава неприятни настроения у тях спрямо Прусия и германските провинции, вероятно и у Маркс.

Смята се, че неговият характер е бил буен, поради което през 1836 г. е арестуван и изпратен за един ден в затвора поради пиянство и среднощно нарушаване на обществения ред, дори е ранен във веждата (лявата), като белегът се запазва за цял живот, а баща му едва ли не е побеснял. Освен това, той се освобождава от военна служба поради заболяване от туберкулоза.

През 1832 г. посещава Франция, респективно Париж, където заимства от Дежарден думата „пролетариат“ и я публикува и коментира във френския печат, а след това – в икономическата си литература.

Прието е, че през този период, респ. към 1846 г., той завързва приятелство с Жени фон Вестфален, дори започва активно да мечтае и да се стреми да стане професор по философия. Правят му впечатление и изразите „истински социализъм“ (на А. Руге) и „една силна държава на всеобщата собственост“ (на немския работник-шивач В. Вайтлинг).

Той проявява определен интерес към „новопоявилото се английско движение „чартизъм“, получило името си от „Хартата на народа“. Вече се подготвя да се ожени за Жени.

През 1839 г. френският учен-юрист Етиен Кабе използва думата „комунизъм“, която приема и Маркс. Среща се и с по-младия от него Фр. Енгелс, които стават съвместни фюрбахианци и невероятни сътрудници и приятели. През 1841 г. завършва право семестриално и представя дисертацията си в Йеана, където впоследствие я защитава и получава докторска степен. На следващата (1842 г.) се запознава в Берлин с анархиста М. Бакунин, който в бъдеще ще му се окаже изключително сериозен неприятел, а Маркс ще го обяви за агент на руския цар. Сolidно се опознава и със Сен-Симон, за което му е

поръчал да го стори и баща му. Разбира се, в една или друга степен, по един или друг начин, той се запознава и опознава с почти всички известни тогавашни автори, общественици, политици и журналисти главно с леви схващания и разбирания. При това се смята, че „той изоставя утопичния социализъм, за да измисли и формулира, респ. да характеризира научния социализъм.“

Интересно е, че още през 1843 г. Маркс обвинява в специална и остра критична статия Русия, първо, че е изостанала, и второ, че е сериозен поддръжник на европейските диктатури. Според него, тя не би могла да осъществи революция за изграждане на социализъм, защото е феодална и неразвита капиталистическа държава, което принуждава Ленин да коригира определени солидни идеи и позиции на Маркс.

Той вероятно от малък е бил свързан с юдаизма, главно поради обстоятелството, че от неговия род почти всички мъже са били равини. Понякога, както видяхме, той не е имал силно негативно отношение към тях, но през 1843 г. решително го прави, като гръзва да заяви, че ненавижда и отрича религиите, включително и юдаизма.

Заслужава си да отбележим важния факт, че през същата (1843 г.) Маркс сключва брак с Жени фон Вестфален и формират своето семейство, което ще им осигури четири деца – двама сина и две дъщери, но двата им сина сравнително бързо почиват, а едната от дъщерите им се самоубива заедно със съпруга си.

След Хегел Маркс като че ли започва да следва повече Фюрбах и предлага „да се преобърне хегелианската диалектика, за да се изправи на крака“. При това за „първи път се лансира идеята, че историческата роля на пролетариата е да събори капитализма“. Интересно е, че след като започва да изследва парите, констатира, че те „са ревнивият бог на Израел, пред който никой друг бог не може и не трябва да проществува... Химерната националност на

евреина е националността на търговеца (а защо не и на лихваря и банкера – В.С.), т.е. на субектите на парите. Приключвайки с юдаизма, ще приключим и с парите, които принизяват всички богове на човека и ги превръщат в стока. Така че, за да се еманципират вярващите, но също и националистите, би следвало да се приключи с всички религии“, но както видяхме, Христос и Платон се третират като първите „социалисти“ и дори „първите комунисти“.

След бракосъчетанието на Маркс с Жени и разрият му с някои от германските му колеги и приятели той и съпругата му заминават за Париж. Те, в продължение на около 6 години (1843-1849 г.) са в интелектуалната столица на света. Тя, според Ламартин, се оказва „предадена на капиталистите“ и е налице „всеобща корупция по върховете на държавната власт и сред администрацията“. Тук се сприятелява и с далечния си роднина Х. Хаине и, както с Енгелс, така и с него почти винаги са поддържали само много добри отношения. Прави се опит да се срещнат и с П. Прудон, а и с други известни общественици. Според Ж. Атали, Маркс е въздушевен от Париж, като вече възприема и повтаря тезата, че „без революция социализмът не би могъл да се превърне в действителност“, а така също описва и класовата борба като „двигател на историята“ и към социализма-комунизма.

Изтъква се и обстоятелството, че К. Маркс силно е впечатлен от по-младия и самоук Фр. Енгелс, който е знаел и ползвал 24 езика. Когато се срещат от 28 август до 9.IX.1844 г. те не се разделят и прекарват десет дни в компания. Включително пиене, дискусии, разговори и се оказва, че те си приличат и се допълват.

По-късно Маркс сключва договор за издаването на „Критика на политическата икономия“ (1859 г.). Той приема, че капитализмът е задължителен преход към социализма-комунизма, но след като обаче бъде разбит. За него „комунизмът не предста-

вялва състояние, което трябва да се създаде, нито идеал, по който действителността да се нагажда. Според него „комунизмът е реално движение, което ще премахне сегашното състояние на капитализма, респ. капитализмът може да бъде само световен, т.е. да бъде само със световно-историческо съществуване и значение (с. 91), след което ще се трансформира в социализъм.

През 1846 г. в Брюксел се организира конгрес на журналистите-комунисти, на който присъства и Маркс. По негова инициатива т.нар. Лига на справедливите се преименува в „Брюкселска комуна“. Той остава известно време в Белгия, където авторитетът и влиянието му съществено са се увеличили. Според него, вече „социалистическата революция ще се осъществява след буржоазната такава“. Новосъздадената Брюкселска комуна започва да издава свое списание в Лондон, на което той му налага девиза: „Пролетарии от всички страни, съединявайте се!“.

Маркс първоначално е издигнат за зам. председател на Демократическото дружество, респ. на Брюкселската комуна (чийто представител е бил тогава белгиецът Л. Жотран). Вторият конгрес на Лигата на комунистите се провежда в Лондон, където Маркс изпълнява най-активни функции и роля. Според него „целта на организацията е да се събори буржоазията, да се премахне старото буржоазно общество и да се наложи ново безкласово и без частна собственост общество“. Именно по инициатива на „Лигата на комунистите“ Маркс и Енгелс издават през 1848 г. „Манифест за комунистическата партия“.

Характерно за същата 1848 г. е, че се осъществява въстание в Париж и се създава Втора република, която отменя заповедта за забрана на пребиваването на Маркс в Париж, дори го канят да се върне там, обаче се оказва, че в Париж „продължава да цари безрегие“. Все пак, в началото на 1848 г. Маркс пристига в Париж, където дори е съ-

гласен да се изгради съюз и с буржоазията, която според него щяла да установи буржоазна демокрация.

Според Маркс и Енгелс и „цяла Германия следва да се обяви за единна и неделима република“, като същата година в Лондон се провежда III конгрес на „Лигата на комунистите“, в устаът на която се предвижда привличането и на по-революционни организации и индивиди.

Във Франция бунтът се потушава от армията и загиват 5 хил. души, а 11 хил. са арестувани и 4 хил. са депортирани в Алжир. При това известният Алексис дьо Токвил критикува и изобличава т.нар. от него „социална война“.

През 1848 г. започват размирици и в Дрезден, в които участва и известният композитор Р. Вагнер, който ръководи отряди по улиците. В тях участва и Бакунин, който е заловен, докато Вагнер успява да избяга. Маркс също участва по определени начини в тези събития, поради което му се връчва заповед да напусне пруската територия и заминава за Париж, а от там за Лондон, където пристига през 1849 г. Скоро идват при него съпругата му Жени и децата им, заедно с домашната им помощница Хелене Димут. Може би през този период семейството на Маркс изпада в най-голям материален упадък, доколкото и шестимата – тримата възрастни (Маркс, Жени и Хелене), а така също и трите им деца, остават да живеят в една-единствена стая и да мизерстват. Но след известно време Фр. Енгелс се появява, като първо ги спасява от невероятната мизерия и, второ, започват още по-активна съвместна работа с Маркс. През това време Жени ражда и четвъртото си дете; Маркс започват да го наричат Мавъра поради тъмния му тен, а съпругата му Жени понякога го назовавала „голямото ми бебе“.

И така революцията през 1848-1849 г. приключва и Маркс се насочва срещу всеки опит да се играе на революции. Той започ-

ва да използва понятието „диктатура на пролетариата“, а Енгелс казва, че когато човек отиде при него, той не го посреща с поздрав, а с икономически категории.

Впрочем, той (Маркс) е разбрал, че го следят пруски шпиони в Лондон, но един от тях, Щирнер, го заблуждава, че не е шпионин и при желанието му да се срещне с него, той го поканил дори вкъщи. При това шпионинът събрал значителна информация и подготвил интересен и богат доклад за своите началници, елементи от който се срещат и публикувани.

Очевидно е, че след неуспешните революции (главно 1848 г.) положението в Европа силно се влошава, либералната конституция на Прусия дори е отменена, а през 1851 г. Бонапарт III разпуска Националното събрание, наричайки го „огнище на заговор“ и, както споменахме, много хора са били арестувани, вкл. и В. Юго, или изселени в Алжир.

Трагичното материално положение на Маркс и неговото семейство обаче продължава. През 1852 г. той пише на Енгелс, че вече дори не би могъл да излезе от къщи, защото е заложил и палтото си и вече не може да купи месо за децата си, защото месарят не му дава повече кредит, но Енгелс отново подобрява финансовото му положение.

Независимо от неговото твърде лошо материално положение, Маркс не престава да пише. Според Лафарг, той пишеше единствено чрез твърдата воля да предостави научна основа на социалистическото движение, което „до този момент бродеше сред мъглата на утопията“. С други думи, и Маркс като че ли от определена утопия започва да преминава към реалност.

Интересна е и информацията, че през 1853 г. цар Николай I предлага съюз с Англия, за да си поделят кризисната Османска империя. Палмерстон обаче се колебае, но Маркс е бил решително против подобен англо-руски съюз, защото според него нямали истински намерения да ударят изостаналия и феодален руски колос, чрез който не

би могло да се осъществи социалистическа революция. Все пак, през 1856 г. Англия и Франция нападат Русия главно през Черно море и разбиват и разрушават нейния Кримски полуостров и определени територии около него.

Тогава (през 1856 г.) съпругата му Жени получава голямо наследство и след като се връща с него в Лондон се настаняват в четириетажна добре мебелирана и добре обзаведена къща, което значително подобрява условията на живот на семейството им, останало вече само с две дъщери и без двамата сина. Това подобрява и материалните условия на работа на Маркс. За периода 1856-1864 г. Ж. Атали третира Маркс като „наставник на Интернационала“. От своя страна, Фр. Енгелс отново пише на Маркс да му изкаже вярата си за революцията, защото вече няма да е така лесно тя да започне, както беше към 1848 г. Според него (Енгелс) „само с храбро сърце и решителност би могло да се направи нещо подобно като през 1848 г.“ (с. 166-168).

К. Маркс продължава активно да работи, включително и нощно време, като всеки ден съпругата му Жени преписва негови нечетливи за други лица страници, а самият той все по-активно навлиза в сферата на „Капиталът“. При това се смята, че „умението му да хули всеки (без Енгелс и Хайне) и комплексът му за превъзходство стига до безумие. Интересно е, че през характеризираният му период започва по интелектуални мотиви да се занимава със и да изучава алгебра/математика, но и с оглед разширяване и обогатяване на познанията си.

Общо взето, Маркс се оказва „луд от радост“ (главно през 1858 г.), защото започва вече да дооформя „Капиталът“, който според него щял да бъде оформен в четири части, като само първата от тях издава приживе.

Въпреки все по-активното и интензивно писане, главно на „Капиталът“ (в четирите му тома) той не престава да мисли и разсъждава относно бъдещето на социализма.

Според Енгелс, той вече не вярва така силно в бързия упадък на капитализма и евентуалното му трансформиране в социализъм. Започва да предчувства дълъг период на глобализация и да смята, че буржоазията започва да изживява нов Ренесанс, главно чрез глобализирането на световния пазар. Той вече започва да се пита: как толкова малко кърте на света като Европа би могло да устои на революцията и да я осъществи? Що се отнася до възможностите на Русия за успешна социалистическа революция, за него те са почти никакви. Той започва да обособява четири форми на производство, а именно: азиатска (в лицето главно на Китай), където всички работници са подчинени на държавата; антична, т.е. робска такава, характерна преди всичко за Римската империя; феодална система, характерна за средновековна Европа, където всичко е подчинено на феодалите и аристокрацията; буржоазна, в рамките на която подчинението на наемния работник е на собственика на капитала.

След като е лишен от пруско гражданство, Маркс живее вече над 10 години в Лондон. През м. март 1861 г. той получава виза за Германия, която посещава. Не след дълго се връща обратно в Лондон, през Брюксел. Там той среща през 1862 г. един стар свой приятел – Мозе Хес (евреин), който публикува „призив за събиране на евреите в Палестина“, озаглавен „Рим и Ерусалим“, т.е. свидетелство за утвърждаването на ционизма, като Палестина се третира като „част от отоманска „Велика Сирия“.

Като се връща в Лондон, Маркс продължава активно и интензивно да пише главно „Капиталът“ и той вече е изписал на твърде дребен шрифт 1500 стр., като тези, които не са добре четливи, съпругата му Жени ги преписва, за да могат да бъдат по-лесно разчитани и отпечатвани.

Независимо от активното му и интензивно писане, Маркс продължава да се занимава и с политика, включително и с журналистика. След като се пресъздава

Интернационалът, „Маркс поема властта му“. Само за четири дни обръщението от негово име и уставт му са готови. Маркс ги съставя с такава лекота, с каквато е написал, с помощта на Енгелс, разбира се, преди 16 г. „Манифестът на комунистическата партия“.

През този период започват да се създават и кооперациите, които Маркс от една страна възхвалява, а от друга осмива. С осмиването им той като че ли прекалява още повече, като има предвид, че в доклада на Ран-Ът за осъществяване на нашия преход се казва, че „кооперациите провокират социализъм“ и у нас те почти изчезнаха или рекордно бяха намалени, което не се случи в другите бивши социалистически страни. Впрочем, вече не само кооперациите, но и държавата започвали (според проф. Л. фон Мизес) да „провокират стъпки и път към социализма“.

Разбира се, от нищо, което Маркс е вършил по-рано не се отказва, но поставя акцентът вече върху „Капиталът“, като някои вече го квалифицират като „желязна ръка с кадифена ръкавица“. Дори го третират и като господар, дори когато притежава и най-малката власт.

Може би следва да припомним, че в икономическата сфера, включително и в „Капиталът“ Маркс възприема определени идеи и от икономистите класици, включително А. Смит, и може би най-вече от Д. Рикардо, когото някои наричат и негов учител. Марксовата теза обаче е, че „работникът може да произвежда повече, отколкото струва“, но въпросът като че ли главно е колко повече работникът следва да произвежда, отколкото струва (и му се плаща), с което разликата в доходите между работника и капиталиста невероятно нараства в условията на съвременния либерализъм. Смятат го обаче за „блестящ, когато се обръща и връща към философията“.

Въпреки всичко той усърдно следи приготовленията за II конгрес на Интернацио-

нала, който се провежда през м. октомври 1867 г. в Лозана. Същата година му излиза и първият том на „Капиталът“ в хиляда екземпляра в Хамбург, но „приемът му е леден“. Впоследствие обаче започват да го квалифицират като „Библия на работническата класа!“, но все пак той се тревожи от качеството на превода, с който се е заел главно М. Бакунин.

И все пак „В цяла Европа Маркс е възприеман като главен побудител, организатор и пропагандатор на прокълнатата Комуна, която вече всички правителства представят и характеризират като кървава диктатура“. Това той се стреми да го опровергава и дори твърди за осъществен „заговор от франкмасоните“. Впрочем, като че ли е необяснимо защо Маркс не е проявявал съответния интерес към дейността на масоните и техните дъве твърде приближени тайни политически общества с древен характер – илюминати. Само да припомним, че английският историк Н. Хагър в своя книга (Хагър, 2008) твърди и доказва, че и четирите велики революции – английската, американската, френската и руската – са дело на масоните, илюминатите и розенкройцерите. Техни представители твърдят, че тяхно дело са и двете световни войни, като друг известен висш масон, Ян Ван Хелсинг, издаде и нова своя книга, в която твърди, че вече е в ход от 11.09.2001 г. и Третата световна война (Хелсинг, 2012). Главно тя обаче води към т.нар. „Глобално село“ и „Нов световен ред“ (НСР), обявен официално още през 1990 г. от бившия президент на САЩ Дж. Буш-старши. А като че ли стратегията да се върви в тези посоки вече е „Сблъсъкът на цивилизациите и преобразуването на световния ред“ с автор С. Хънтингтън (1999).

Като че ли от около 70-те години на XIX в. Вторият интернационал започна да губи своето значение и дори да изпада в сериозна криза, макар че вече са налице социалдемократически и социалистически партии,

както в Германия, така и във Франция. През 1876 г. Генералният съвет на Втория интернационал се събира в малка стаичка в Женева с общо само 41 членове, от които 39 – швейцарци-домакини, ако може така да се каже. Именно на това му заседание се обявява прекратяването на неговото съществуване.

Впоследствие започва да се твърди, че анархистите пак започват да подготвят нов Интернационал, който да замени ликвидирания, но като че ли III Интернационал под името Коминформ създава Сталин чак през 1947 г.

За добро или лошо (зависи от гледната точка) възможностите за бъдещ социализъм-комунизъм твърде съществено се ограничават. От Маркс многократно се е твърдяло, че „социализмът ще дойде след капитализма“, докато в Русия се върви от феодализъм към капитализъм, който ще провокира в бъдеще социализмът, т.е. без развит капитализъм не би могло да се създаде (изгради) социализъм, включително и главно в Русия, а и в „малка Европа“. Може би си заслужава да отбележим, че през юли 1903 г. в Брюксел по време на новата руска марксистка партия (РСДП) Мартов и Троцки също заявяват и обясняват, че пролетарската революция остава невъзможна за Русия и е по-добре да изоставят смяната на режима“. Обаче Ленин и други негови близки сътрудници се противопоставят на Маркс и започват да твърдят и проповядват, че в Русия доминира феодализмът, но е възможно да се осъществи социалистическа революция. Сигурно и Троцки променя визията си след като Ленин го третира и използва впоследствие като свой първи заместник, но критикува по същия повод и Плеханов.

С Русия се случва и нещо друго, чиито негативни последици ги изпитва главно освободената от Османско робство България. След война срещу Русия, главно срещу Кримския полуостров и околностите му, тя продължава военни действия срещу Осман-

ската империя, включително и за освобождаването на България. Войната на Русия е доста успешна и приключва със сключването на Сан Стефанския мирен договор през 1878 г. В цитираната му книга Ж. Атали твърди, че след тези събития и главно отстъпките на султана, предоставени от него чрез договора от Сан Стефано (но не споменава за България) „Великобритания започва да заплашва и да принуждава цар Александър II за ограничаването на отстъпките, които ще са му предоставени от султана, което за съжаление се случва впоследствие и е с лоши последици главно за България.

Но да се върнем в Лондон и да отразим основните събития, свързани с Маркс и неговите близки.

За съжаление да припомним, че първоначално умира двамата му сина и едната му дъщеря, даже и съпругата му Жени. Той обаче е тежко болен и не може да присъства на погребението ѝ, където отиват твърде близките им роднини, а така също и най-близкият му приятел, сътрудник и активно подпомагащ семейството му, Фр. Енгелс; той произнася и погребалното слово за Жени. Не след дълго умира и Маркс от туберкулоза върху стола си. Погребват го в същото гробище („Хајгейт“), където вече е оформен семеен гроб от почти същия състав, който е участвал при погребението на съпругата му Жени. Именно Енгелс отново произнася погребалното емоционално слово и за Маркс.

След смъртта на Маркс вероятно най-същественят и сложен проблем е за подготовката на неговите обемни ръкописи за отпечатване. В тази посока активно помага Фр. Енгелс, но и неговите възможности започват да се ограничават и през 1895 г. умира и той. След непродължително време от погребението на Маркс, последната му дъщеря и нейният съпруг се самоубиват в Париж. От семейството им като че ли остава само домашната им по-

мощничка Х. Димут. Съществени корекции осъществява и Ленин, който значително се отклонява от Маркс, може би и под влиянието на настъпващата революция, която от буржоазна фактически става социалистическа с комунистически перспективи. Така наречените корекции спрямо Марксовите идеи, тези, визии и теории се осъществяват не само от Ленин, но и от неговите сътрудници, включително и Сталин. Те бяха възприети и в почти всички бивши социалистически страни. Оформя се мощният бивш Съветски съюз, който след Втората световна война се превърна във водач на оформилата се лагер на социалистическия свят. Светът се превърна в двуполосен, но Западът, начело със САЩ, му се противопостави и фактически му обяви т.нар. Студена война. Тя бе спечелена от САЩ и Запада, поради което светът стана почти еднopolосен и насочен към изграждането на „Глобално село“ върху основите на „Нов световен ред“ (НСР), обявен официално още през 1990 г. от тогавашния американски президент Дж. Буш-старши. Независимо че САЩ се превърнаха в Глобална империя, под нейната власт не попадна напълно целия свят и като че ли главно страните от БРИКС, начело с Китай и Русия, но може би и Северна Корея, която започна да изстрелва космически ракети и да заплашва сигурността на Запада и главно на САЩ. При това и русофобията придобива по-големи мащаби и набира все по-голяма сила. Европа и по-точно ЕС също изпадна в криза, а Тихоокеанският регион започна да ги поставя в сянка. Американската стратегия за „сблъсък на цивилизациите“ и „управляем хаос“ главно в Близкия изток и Северна Африка вече знаем докъде доведе, а последиците от него не са толкова ясни. Светът стана почти напълно еднopolосен, на като че ли стана по-напрегнат и по-несигурен от бившия двуполосен свят.

Може би си заслужава да обърнем внимание на още един факт, който има опреде-

лено отношение към успехите на Руската революция. Става дума за следното събитие: Германия, за да отслаби руския фронт, изпраща със специален и охраняван влак Ленин и неговите сътрудници от Европа в Русия, за да подсилят революцията и повече руски войски да се върнат от фронта, за да я потушават.

Вероятно си заслужава да отбележим, че една от фундаменталните тези на Маркс е била „щом държавата изчезне, ще се установи комунизъм“. Като че ли тезата на един от най-активните и авторитетни по-съвременни неолиберали – проф. Л. фон Мизес – е тъкмо обратната: „Държавата провокирала стъпки и път към социализма“ (Мизес, 2010, с. 825). Именно поради това и според него, макар че обществата винаги са били „смесени“ или със „смесена конструкция“, т.е. „ляво-десни“, ако може така да се каже, но първо би следвало да се изгради напълно „чисто“ пазарно-капиталистически общество и второ, държавата да се комерсиализира, приватизира и опазари. Да припомним, че известният американски икономист Фр. Фукуяма още преди края на XX в. написа специална книга, в която обоснова необходимостта и целесъобразността от „изчезването“ на държавата, но не след много дълго време с нова своя книга той започна грубо, съзнателно и целенасочено да се подрива и деформира (Стоянов, 2013, с. 92; Стоянов, 2017, с. 29-30). Именно неговите необятни финансово-икономически структури доминират вече и над държавите. Според Н. Ейдън, който е лауреат на Нобелова награда, „именно финансовият елит (вероятно със съдействието на тайните политически общества – В.С.) прегопределя съдбата на света.“, защото пък Ж. Санг още през 1866 г. твърди, че „светът се управлява от тайни (политически) общества“, което го твърди и доказва и Ян Ван Хелсинг (Хелсинг, 2014, с. 180), а според известният американски икономист Алв. Тофлър той (съвременният свят) е приго-

бил характер на „кадифен неокOLONиализъм“, а според папа Франциск – „на зверски капитализъм“.

Освен това, може би си заслужава да припомним, че според предвижданията на Ж. Атали в бъдеще се очертава да остане около една дузина изключително грамадни транс-национални корпорации, които ще започнат да изпълняват и обществено-социални функции и роля (наред с финансово-икономическата такава). Аналогична активна и по-силна идея е лансирал и германският философ Й. Г. Фихте, който в своята книга „Затворената търговска държава“, публикувана още през 1800 г., предвижда, че в по-далечно бъдеще ще остане да съществува и функционира само една-единствена корпорация-държава или държава-корпорация (Шмит и Шишков, 1997, с. 667).

За съжаление, нещата са сложни и стават все по-сложни и то главно в по-негативен план.

Може би за да представим по-добре и по-авторитетно съвременния свят и насоките на неговото развитие си заслужава да цитираме и следните мисли на неотдавнашния папа Бенедикт XVI. Те са следните: „Парите и богатството се превръщат в мяра/мярка на всичко..., хората се превръщат в стока..., отчуждават се..., настъпва морално разпадане..., духовна пустота..., разрушаване на съвестта..., либералният пазар налага своите непреклони закони по отношение на всички аспекти в живота. Целият морал на църквата (но едва ли само на църквата? – В.С.), т.е. цялостната духовна и антропологична концепция на християнството вече не се намират в съответствие и разбиране в рамките на днешния западен свят (Тесоре, 2007, с. 41, 47, 115, 116, 119, 129, 130, 131, 169, 180), квалифициран от съвременния папа Франциск като „див и зверски“, но вече се твърди, че е налице и „пазарна религия“. С други думи, и според Волтер „силните имат пари, а парите са господари в света“ (Волтер, 1982,

с. 182), респ. според една македонска сен-тенция (с извинение, че е груба), „човек без пари е лайно, а лайно со пари е човек“; според М. Пицутти вече е налице и „търговия с душите ни“ (Пицутти, 2015).

В заключение бихме искали да цитираме още следната напълно общоприета мисъл на Волтер, а именно: „Винаги е имало две основни социални групи – на богатото и властващото малцинство и на обслужващата ги бедна и мизерна социална група“ (Волтер, 1982, с. 182). Щом обществата винаги са били „смесени“ или „със смесена конструкция“ – съобразно цитираната визия на Волтер, на Диоген, а така също и на една от най-древните израелско-юдейски религиозно-духовни книги – Кабала, чийто първоначален вариант е бил създаден преди около 6 хил. години, която дори и в подзаглавието я наричат „наука за XXI век“. Дори още в нея е обоснована тезата за „дясната, лявата и средната линия“ (Лайтман, 2006, с. 261, 437). Вече е общоприето, че светът винаги е бил „смесен“ или „със смесена конструкция“, която, както видяхме, проф. Л. фон Мизес държи тя на всяка цена да се коригира, в смисъл да се комерсиализира и опазари държавата и да се изгради „чисто“ пазарно-капиталистическо общество, какъвто процес вече е налице, за съжаление. Направи ни впечатление, че в Кабала/та се пише и за наличието на гуализъм, а така също, че „нашият свят се явява свят на лъжи“ (Лайтман, 2006, с. 191, 273).

И така, светът ни винаги е бил „смесен“ и/или със „смесена конструкция“ и вечният проблем винаги е бил за по-добре съотношение между „богатото и властващото малцинство и бедното и мизерстващото мнозинство, което ги обслужва“ (по Волтер). Като че ли само веднъж (освен т.нар. реален социализъм) е бил налице опит за подобряването на това съотношение. Подобна тенденция имаше след Втората световна война, когато започна да се изгражда т.нар. „социална държава“ или

„държавата на всеобщото благоденствие“ (Welfare State), като целта на съвременния ултра-либерализъм е да я изпрати завинаги в миналото.

Накрая бихме желали да кажем, че безспорно светът винаги е бил „смесен“ и/или със „смесена конструкция“, каквато би следвало да бъде и в бъдеще, но главният проблем би следвало да бъде за по-добро съотношение между доходите и богатствата на двете основни социално-икономически групи – „лявата“ и „дясната“. Пренебрегва се и друг, а именно че както въздухът ни е всеобщ, така и всичко друго в Природата или Природната вселена, е било всеобщо. И все пак, в разумно-духовно отношение ние не сме напълно еднакви, но би могло да са налице и определени различия между нас, но дали съвременните различия, главно по отношение на доходи и богатства, не отговарят на различията ни в разумно-духовно отношение, но обаче и доколко поведението ни е законно, справедливо и морално-етично. Известният американски икономист Лестър Търоу при установяването на неговия т.нар. Коефициент на интелигентност (КИ) установи, че далеч не е така и смята, че съвременните избори са средство „чрез което заменяме едни мошеници с други мошеници“ (Търоу, 2000, с. 111, 364). При това корупцията, мафиотщината и престъпността вземат все по-широки мащаби. Като че ли въпросът: „Накъде вървим и докъде ще стигнем?“ става все по-обезпокоителен.

Цитирани източници:

Атали, Ж., 2006. Карл Маркс или световният дух, София, изд. „Рива“.

(Atali, Zh., 2006. Karl Marks ili svetovniyat duh, Sofia, izd. "Riva")

Волтер, 1982. Философски речник, Варна., изд. „Г. Бакалов“, с. 182.

Дискусия

- (Volter, 1982. Filosofski rechnik, Varna., izd. „G. Bakalov“, s. 182)
- Лайтман, М., 2006. Въведение в КАББАЛУ. София, Каббала – наука XXI века, с. 273, 191; с. 261, 437.
- (Laytman, M., 2006. Vvedenie v KABBALU. Sofia, Kabbala – nauka XXI veka, s. 273, 191; s. 261, 437)
- Лукиан-Диалози, 1971. София, изд. „Народна култура“, с. 19.
- (Lukian-Dialozi, 1971. Sofia, izd. „Narodna kultura“, s. 19)
- Мейсън, П., 2016. Посткапитализмът, София, изд. „Изток-Запад“, с. 395, 400, 410.
- (Meysan, P., 2016. Postkapitalizmat, Sofia, izd. „Iztok-Zapad“, s. 395, 400, 410)
- Мизес, Л. фон, 2010. Свободният пазар и неговите врагове, София, изд. „Атлас“, с. 825.
- (Mizes, L. fon, 2010. Svobodniyat pazar i negovite vrageve, Sofia, izd. „Atlas“, s. 825)
- Пицутти, М., 2015. Търговия с душите ни, София, изд. „Атеа“.
- (Pitsuti, M., 2015. Targovia s dushite ni, Sofia, izd. „Atea“)
- Райнов, Б., 1969. Пътищата на ционизма, София, с. 42.
- (Raynov, B., 1969. Patishtata na tsionizma, Sofia, s. 42)
- Стоянов, В., 2013. От „краят на историята“ до „смъртта на бъдещето“, което не е безалтернативно. София, сп. *Икономически и социални алтернативи*, бр. 1-2013 г., с. 92.
- (Stoyanov, V., 2013. Ot „kryat na istoriyata“ do „smartta na badeshteto“, koeto ne e bezalternativno. Sofia, sp. *Ikonomicheski i sotsialni alternativi*, br. 1-2013 g., s. 92)
- Стоянов, В., 2017. Новият световен ред – идея е дело на тайните политически общества, София, с. 29-30, ИК – УНСС.
- (Stoyanov, V., 2017. Noviyat svetoven red – ideya e delo na taynite politicheski obshtestva, Sofia, s. 29-30, IK – UNSS)
- Тесоре, Д., Рацингер: въведение. Нравствените, политическите и религиозни възгледи на папа Бенедикт XVI, С., 2007, с. 41, 47, 115, 116, 119, 129, 130, 131, 169, 180.
- (Tesore, D., Ratsinger: vavedenie. Nравstvenite, politicheskite i religiozni vazgledi na papa Benedikt XVI, S., 2007, s. 41, 47, 115, 116, 119, 129, 130, 131, 169, 180)
- Търоу, Л., 2000. Бъдещето на капитализма или как днешните сили формират утрешния свят, София, изд. „В. Люцканова“, с. 111, 364.
- (Tarou, L., 2000. Badeshteto na kapitalizma ili kak dneshnite sili formirat utreshniya svyat, Sofia, izd. „V. Lyutskanova“, s. 111, 364)
- Хагър, Н., 2008. Тайната история на Запада. Влиянието на тайните общества в западната история, София, изд. „Дилор“.
- (Hagar, N., 2008. Taynata istoriya na Zapada. Vliyanieto na taynite obshtestva v zapadnata istoriya, Sofia, izd. „Dilok“)
- Хелсинг, Ян Ван, 2012. Третата световна война, София, изд. „Дилор“.
- (Helsing, Yan Van, 2012. Tretata svetovna voyna, Sofia, izd. „Dilok“)
- Хелсинг, Ян Ван, 2014. Тайните политически общества, том III, Войната между масоните, София, изд. „Дилор“, с. 180.
- (Helsing, Yan Van, 2014. Taynite politicheski obshtestva, tom III, Voynata mezhdu masonite, Sofia, izd. „Dilok“, s. 180)
- Шмит, Х. и Р. Шишков, 1997. Философски речник, София, УИ „Св. Кл. Охридски“, с. 667.
- (Shmit, H. i R. Shishkov, 1997. Filosofski rechnik, Sofia, UI „Sv. Kl. Ohridski“, s. 667.)